

Mirna reintegracija hrvatskog Podunavlja, 1996. – 2016.¹

Dražen Živić

Jesu li rezultati mirne reintegracije koje danas baštinimo opravdali očekivanja svih koji su u taj proces, na različitim razinama odlučivanja i provedbe, bili uključeni? Je li proces nadvladao sve izazove ili nam je u naslijeđe ostavio prijepore i negativne političke i društvene posljedice? Je li procesom mirne reintegracije uspostavljeno stanje trajnoga ili tek privremenoga mira? Je li mir uspostavljen mirnom reintegracijom samo odsustvo rata ili on ipak ima dublje, složenije i trajnije društveno značenje?

Petnaestoga siječnja 1998. godine završena je mirovna misija Ujedinjenih naroda UNTAES, u široj javnosti i akademskoj zajednici u Hrvatskoj poznatija kao proces mirne reintegracije hrvatskoga Podunavlja.² Dva desetljeća nakon njezina formalnog početka i osamnaest godina od formalnog završetka potrebno je i opravdano upitati se: koji su stvarni, dalekosežni, pozitivni ili negativni učinci toga procesa? Jesu li rezultati mirne reintegracije koje danas baštinimo opravdali očekivanja svih koji su u taj proces, na različitim razinama odlučivanja i provedbe, bili uključeni? Je li proces nadvladao sve izazove ili nam je u naslijeđe ostavio prijepore i negativne političke i društvene posljedice? Je li procesom mirne reintegracije uspostavljeno stanje trajnoga ili tek privremenoga mira? Je li mir uspostavljen mirnom reintegracijom samo odsustvo rata ili on ipak ima dublje, složenije i trajnije društveno značenje?

Znanstvena je zajednica proteklih godina na različite načine pokušala dati odgovore na ova, ali i druga pitanja koja su se povremeno ili kontinuirano postavljala u javnosti. Doduše, bilo je očekivano da će proces mirne reintegracije, kako sa stajališta unutarhrvatskih odnosa i prilika tako i s međunarodnog motrišta, naići ipak na veći, sustavniji i sveobuhvatniji istraživački interes. Iako je to izostalo, ne znači da nije bilo vrijednih znanstvenih studija i memoarskih radova, naročito onih koji su mirnu reintegraciju promatrali u sklopu povijesnih sinteza i većih istraživačkih cjelina o Domovinskom ratu (Holjevac Tuko- vić 2015a).

Nije moguće, dakako, u ovom kratkom osvrtu čak ni naznačiti sve aspekte i dileme procesa mirne reintegracije, koji su svoju

Dražen Živić, znanstveni savjetnik na Institutu društvenih znanosti "Ivo Pilar", podružni centar Vukovar. E-pošta: drazen.zivic@pilar.hr

spoznajnu raščlambu imali u objavljenim znanstvenim i drugim raspravama te memoaristici. Stoga ću tek upozoriti na neke, po momemu mišljenju, uporišne točke ocjene važnosti mirne reintegracije i njezine, kako neki ističu, povijesne uloge u kontekstu mirnog rješenja pitanja okupiranih područja na istoku Hrvatske.

Stavovi prognanika prema mirnoj reintegraciji

U lipnju i srpnju 1996. godine, u vrijeme kada je proces mirne reintegracije nakon početnih zapreka, lutanja i zbnjenosti, kako u jednom svojem zapisu svjedoči istaknuti akter toga procesa Ivica Vrkić (2005), bio u punom zamahu, Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar" iz Zagreba proveo je veliko empirijsko istraživanje na reprezentativnom uzorku od 1499 prognanika iz toga područja. Istraživanje je bilo o njihovim stavovima prema mirnoj reintegraciji, ali i o namjeri i uvjetima povratka, pripravnosti za sudjelovanje u tzv. pilot-projektu povratka, povezanosti s mjestom progonstva, njihovim stavovima naspram srpskog stanovništva na tom području, ratnom i prognaničkom iskustvu, socijalnom statusu i drugim pitanjima.

Rezultati dobiveni tim znanstvenim istraživanjem vrlo su zanimljivi i indikativni s obzirom na zacijelo opravdana očekivanja hrvatske javnosti u najširem smislu te riječi, kao i na političko-društvenu perspektivu samoga procesa. Veći dio tih rezultata objavljen je u tematskom broju časopisa *Društvena istraživanja* ("Progna Hrvatska") u ožujku 1997. godine. Korisno je ovom prigodom ukratko upozoriti na neke istraživačke rezultate:³

1. Potpuno slaganje s Planom mirne reintegracije iskazalo je 11,9 posto ispitanika, uglavnom se složilo s Planom 38,2 posto, uglavnom se nije složilo s Planom 19,9 posto, potpuno neslaganje s Planom iskazalo je 14,1 posto, a nedovoljnu upoznatost s Planom 15,9 posto anketiranih prognanika. To znači da se nešto više od polovice (50,1 posto) ispitanika složilo s Planom mirne reintegracije.
2. S tvrdnjom da je Plan u interesu prognanika u potpunosti se ili uglavnom složilo 58,8 posto ispitanika, neslaganje je pokazalo 27,5 posto, dok se 13,7 posto ispitanika odlučilo za opciju "ne znam".
3. Da će Plan imati pozitivan utjecaj na budućnost Hrvatske smatralo je čak 77,8 posto anketiranih prognanika, neslaganje je pokazalo samo 12,6 posto, dok je opciju "ne znam" odabralo 9,5 posto ispitanika prognanika.
4. Plan mirne reintegracije kao nevojno rješenje odabralo je 43,2 posto ispitanika, za mirno rješenje, ali različito od Plana odlučilo se 16,5 posto, za vojnu akciju bilo je zamjetnih 31,9 posto anketiranih prognanika, dok je "ne znam" zaokružilo njih 8,4 posto.
5. Odgovarajući na pitanje o razlozima koji su utjecali na to da hrvatska vlada prihvati Plan, 18,9 posto anketiranih prognanika izjasnilo se da je to bilo najbolje rješenje, 41,2 posto da je Plan nametnula međunarodna zajednica, 29,4 posto ispitanika prognanika smatralo je i jedno i drugo točnim, dok je 10,5 posto ispitanika odabralo opciju "ne znam".

Nema sumnje da su ovi rezultati, imajući prije svega na umu vrijeme u kojemu je istraživanje među prognaničkom

populacijom provedeno, bili odraz specifičnoga političkog i društvenog ozračja u kojemu se tih mjeseci nalazila Republika Hrvatska. Detaljnija elaboracija društveno-političkih, vojnih, međunarodnih i drugih prilika 1995. godine uzela bi puno prostora, pa je hotimice izostavljam. Ipak, treba naglasiti da je vojno-redarstvenim operacijama Bljesak i Oluja "nakon više-godišnje okupacije oslobođeno više od 10 tisuća četvornih kilometara hrvatskoga državnog prostora te tako srušen velikosrpski model rješavanja političkih i drugih pitanja u Hrvatskoj, a stvoreni su osnovni sigurnosni preduvjeti za početak povratka prognanika iz tih krajeva svojim domovima" (Živić 2010: 26). U tom se optimističnom ozračju očekivalo potpuno zaokruženje državnog suvereniteta na cijelome hrvatskom teritoriju.

Očekivanja, izazovi i posljedice mirne reintegracije

Unatoč činjenici da već gotovo dva desetljeća Hrvatska "živi" u Podunavlju u punom smislu te riječi, još uvijek u akademskoj i široj javnosti ne postoji potpuno suglasje o tome je li proces mirne reintegracije bilo pravedno i trajno rješenje stanja okupacije, tj. možemo li proces mirne reintegracije isključivo vrednovati kao uspješan projekt ili je on imao i negativne političke i društvene posljedice. Često se tvrdi da je misija UNTAES-a bila jedna od najuspješnijih međunarodnih mirovnih misija. Prijelazni upravitelj general Klein ustvrdit će, poput drugih istaknutih aktera toga procesa, da je misija UNTAES-a bila "bitan element suvremene arhitekture europske sigurnosti i stabilnosti, pa je i njezino povijesno značenje veliko" (Klein 2010: 19).

Nepobitna je u tom kontekstu činjenica, koju treba stalno isticati, da je hrvatska vlast odlučujući se za mirovno, a ne vojno rješenje pitanja okupiranoga hrvatskog Podunavlja, pokazala hrabrost, mudrost, zrelost i odlučnost u donošenju teških političkih odluka, što nije bilo lako niti je tada naišlo na jednodušnu potporu hrvatske javnosti. Neosporno je, dalje, da je proces mirne reintegracije nakon izvršenog razvojačenja srpskih snaga i demilitarizacije područja proveden bez novih ljudskih stradanja i materijalnih razaranja te da su, koliko je bilo moguće, sačuvana, u ratu i okupaciji jedva preživjela, materijalna i ljudska dobra. Ujedno, mirna reintegracija bila je važan čimbenik normalizacije političkih odnosa između Republike Hrvatske i tadašnje Savezne Republike Jugoslavije. No, je li mirnom reintegracijom postignuto trajno i stabilno političko i društveno stanje koje neće u budućnosti postati iskrom za nove prijepore i sukobe? Jesu li politički sporazumi, rezolucije i odluke iz razdoblja UNTAES-a stvorili pretpostavke punog i trajnog mira, uspostave međusobnog povjerenja i izgradnje novog socijalnog okvira ili su u korijenu ipak ostavili klicu mogućih novih nesporazuma i kriza?

Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja, unatoč poteškoćama, problemima, prijeporima, pa i opstrukcijama, bila je uistinu krupan pozitivan korak prema miru. Ona je na svoj način zaustavila daljnja stradanja te je stvorila uvjete za početak povratka, obnovu i normalizaciju života i rada na tom području, što je na određeni način otklonilo i mogućnost masovnog iseljavanja domicilnog i novodoseljenog srpskog stanovništva prema Republici Srbiji. Mirna je reintegracija većim dijelom

uspjela poništiti rezultate prisilnih migracija (etničkoga čišćenja) te, nakon snažnijeg povratka prognanika od početka 1998. godine, povratiti stoljećima izgrađivan višetetnički karakter područja.⁴ Ipak, postoje elementi toga procesa s kojima Hrvatska nije mogla niti sada može biti potpuno zadovoljna. To se, po mojemu mišljenju, ponajviše odnosi na problem počinjenih ratnih zločina i nekažnjavanja njihovih počinitelja koji, nažalost, kao uvjet za puninu mirne reintegracije ni u jednom relevantnom dokumentu nije bio postavljen, koliko je meni poznato. Štoviše, hrvatska je vlast zbog jakih diplomatskih pritisaka međunarodne zajednice donosila zakonske i druge akte kojima je velikom broju pojedinaca u konačnici omogućila oslobođanje od kaznenog progona za počinjene ratne zločine.⁵ Možda je to imalo povoljan učinak na smirivanje napetosti, olakšalo i ubrzalo reintegraciju, pozitivno djelovalo na ostanak ljudi u hrvatskom Podunavlju te učvrstilo poziciju Hrvatske kao države potpuno okrenute miru i reintegraciji svih svojih građana, ali to nikako nije bilo u interesu izlječenja vukovarske zajednice od ratnih trauma, čija je bila i još uvijek jest jedna od nezaobilaznih pretpostavki utvrđivanje istine o onome što se dogodilo te kažnjavanje svih koji su zločine planirali i počinili.

Stoga se u dijelu znanstvenih rasprava, držim opravdano, upozorava i argumentira da je mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja, bez obzira na to što se uz njezinu pomoć Hrvatska bez novih žrtava i razaranja vratila na svoje istočne granice, zapravo tek uspostava nepravednoga mira. U tom će kontekstu Sanja Špoljar Vržina istaknuti da treba "ustrajati na postavljanju pitanja o smislenosti provedbe mirne reintegracije, vođene preko forsiranog zaborava činjenica koje su očito globalno temelj međunarodne 'pravde', bez obzira na lokalni učinak umnožavanja nepravde i funkcionalnog održavanja neuspješnih mehanizama svjetskog humanizma" (Špoljar Vržina 2010: 122). Špoljar Vržina s antropološkog motrišta promišlja mirnu reintegraciju kao međunarodni uspjeh hrvatske politike, ali i kao neuspjeh međunarodne politike u lokalnoj zajednici. Pri tome zaključuje "kako između lokalne hrvatske mudrosti visoko osviještene o važnosti demokratskih procesa i one globalne (zakašnjelih procesa i nepravednih odluka međunarodnih tijela poput Ujedinjenih naroda i Haškog tribunala), mirna reintegracija je isključivo uspjeh hrvatske hrabrosti i mudrosti" (Špoljar Vržina 2010: 127).

Može li se, dakle, na temelju mira koji nije uspostavljen na pravdi graditi bolja i zajednička budućnost – budućnost zajedničkog života, a ne samo tolerancije i suživota? Ovo pitanje i dalje traži naše promišljanje, smislene odgovore te hrabro, angažirano i dugoročno djelovanje.

Nakon blistavih vojnih pobjeda u Bljesku i Oluji Hrvatska je s nestrpljenjem očekivala vojno oslobođanje preostalog okupiranog dijela zemlje. Dio hrvatske javnosti, a među njima na poseban način vrlo brojna i sve manje strpljiva prognanička populacija, držala je da se hrvatsko Podunavlje treba "integrirati" vojnim putem. Stoga je, prema riječima Vesne Škare Ožbolt, domaća javnost "hladno dočekala" potpisivanje *Temeljnog sporazuma*, dok je početak mirne reintegracije pratilo razočaranje, malodušje i nerazumijevanje javnosti zbog odluke da se istočna Slavonija oslobodi mirnim putem. Tražila se nova Oluja na istoku Hrvatske (Škare-Ožbolt 2010). Unatoč očekivanjima

javnosti Hrvatska je potpisivanjem *Temeljnog sporazuma* "pozitivno odgovorila na mirovnu inicijativu i napore međunarodne zajednice te spriječila srpske aspiracije za pripojenje okupiranoga dijela hrvatskoga Podunavlja Srbiji izbjegavši velike ljudske žrtve i gubitke mogućom vojnom intervencijom" (Holjevac Tuković 2015b: 625–626).

Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja, unatoč poteškoćama, problemima, prijedporima, pa i opstrukcijama, bila je uistinu krupan pozitivan korak prema miru

Tim više, jer dotadašnje mirovne misije UN-a u Republici Hrvatskoj (UNPROFOR, UNCRO) nisu ostvarile svoje najvažnije postavljene ciljeve: nisu uspostavile trajni i pravedan mir te nisu osigurale uvjete za povratak prognanih i izbjeglih osoba svojim domovima. To je nesumnjivo bilo na tragu svojevrsnog međunarodnog priznanja rezultata agresije i etničkoga čišćenja, a ta je činjenica višestruko išla u korist drugoj strani, tj. Republici Srbiji i pobunjenim Srbima u Hrvatskoj koji su imali izrazito beskompromisna, radikalna i nepomirljiva stajališta prema postizanju političkog dogovora koji bi podrazumijevao cjelovitost hrvatskoga državnog teritorija (Barić 2011, Bing 2010, Cvikić 2010). Naime, Srbi su "odbijali i maksimalno kompromisna rješenja, među njima i ona kojima je međunarodna zajednica Srbima u Hrvatskoj jamčila poštovanje najviših standarda kada je riječ o pravima nacionalnih manjina, pa čak i svojevrсну državu u državi na dijelu teritorija gdje je srpsko stanovništvo bilo u većini (*Nact sporazuma o Krajini, Slavoniji, Južnoj Baranji i Zapadnom Srijemu*, plan Z-4)" (Holjevac Tuković 2015b: 617). Drugim riječima, Srbi su odbijali i "najmanji pokušaj dogovora s hrvatskom stranom, čak ako se radilo i o provođenju mjera koje bi pomogle i srpskom stanovništvu" (Holjevac Tuković 2015a: 45).

Nažalost, međunarodne političke okolnosti i interesi velikih sila nisu omogućivali brzo, učinkovito i napose pravedno rješavanje pitanja okupiranih hrvatskih područja, osim na deklarativnoj razini. Unutar međunarodne zajednice bilo je previše realpolitičkog kompromiserstva "koje je godinama kompromitiralo najistaknutije članove međunarodne zajednice i ozbiljno uzdrmalo njihov autoritet, vjerodostojnost i smislenost institucija (KESS, NATO, UN)" (Bing 2010: 87). Zbog tih općih okolnosti Hrvatska je u četiri ratne godine morala postupno vojno oslobađati svoj teritorij. Na taj je način, možda i nesvjesno, mijenjala geopolitičke i geostrateške odnose u širem području, što je prema nizu indikatora bila prijelomna odrednica koja je nakon relativno kratkih političkih pregovora, započetih u listopadu 1995. godine, dovela do mirne reintegracije hrvatskoga Podunavlja. Treba, doduše, istaknuti da je Hrvatska imala spremnu i vojnu opciju oslobađanja najistočnijih hrvatskih područja (Holjevac Tuković 2015b).

U pozadini mirovnih pregovora o Bosni i Hercegovini u Daytonu, kako je poznato, 12. studenoga 1995. godine postignut je te u Erdutu i Zagrebu potpisan *Temeljni sporazum o istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu*. Tim strateškim sporazumom stvoreni su osnovni politički i sigurnosni preduvjeti za završetak rata u Republici Hrvatskoj, najavljen je povratak prognanika svojim domovima te je otklonjena mogućnost stvaranja srpskih političkih i teritorijalnih autonomija u Republici Hrvatskoj, premda valja imati u vidu činjenicu da je srpska strana na različite načine nastojala mirovni proces iskoristiti za ostvarenje svojih nacionalnih interesa. U tom se kontekstu, primjerice, u "srbijanskim medijima nije govorilo o mirnoj reintegraciji, nego o Sporazumu kao jamstvu za opstanak srpskog stanovništva" (Holjevac Tuković 2015b: 626).⁶

Temeljni sporazum stupio je na snagu 15. siječnja 1996. godine, kada je Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda donijelo *Rezoluciju 1037* kojom je uspostavljena misija UNTAES-a. U *Rezoluciji 1037* Vijeće sigurnosti "ponovno potvrđujući svoju opredijeljenost za nezavisnost, suverenitet i teritorijalnu cjelovitost Republike Hrvatske i naglašavajući s tim u vezi da su

Proces mirne reintegracije odmah se na svojem početku suočio s naizgled nepremostivim problemom – snažnim i dubokim međusobnim nepovjerenjem, tolikim da do danas nisu učinjeni veći pomaci glede stvaranja uvjeta i izgradnje društva koje bi počivalo na uvažavanju, solidarnosti i učinkovitim povjerenju

područja istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema sastavni dio Hrvatske", u točki 1. "odlučuje uspostaviti za početno razdoblje od 12 mjeseci operaciju očuvanja mira Ujedinjenih naroda za područje koje se spominje u Temeljnog sporazumu, koja će se sastojati od vojne i civilne komponente pod nazivom Prijelazna uprava Ujedinjenih naroda za istočnu Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem (UNTAES)." Dakle, Vijeće sigurnosti izjasnilo se da će aktivno, a ne kao dotad pasivno, zaštititi hrvatski suverenitet na krajnjem istoku Republike Hrvatske. Drži se da je odlučnu ulogu u promjeni pristupa i odlučnosti međunarodne zajednice prema reintegraciji preostalog okupiranog područja Hrvatske odigrala američka diplomacija (Bing 2010, Holjevac Tuković 2015b). Reintegracija područja bila je zajamčena, nije bilo druge ili rezervne varijante. Drugo je, dakako, bilo pitanje političke umješnosti i ustrajnosti da se proces u formalnom smislu uspješno privede kraju, odnosno pomirenja različitih političkih i nacionalnih interesa – hrvatskih, srpskih, međunarodnih. Hrvatski je interes u procesu mirne reintegracije ponajprije i ponajviše bio vezan uz "rješavanje problema teritorijalne cjelovitosti

i ostvarivanja državnog suvereniteta, ali se [mirna reintegracija] pokazala i provjerom sposobnosti da se prihvate postulati na kojima počiva suvremeni međunarodni poredak" (Bing 2010: 87). Za međunarodnu zajednicu reintegracija je bila svojevrsni "test održivosti mirovnih pregovora i stabilizacije regije u cjelini", ali i "pokušaj restauracije međuetničkih odnosa u ratom devastiranoj regiji" (Bing 2010: 86). Srpska je strana uporno nastojala opstruirati proces "nastojeći ostvariti autonomiju na tom prostoru, odnosno stvoriti državu u državi" (Holjevac Tuković 2015a: 126).

Normalizacija hrvatsko-srpskih odnosa i problemi suživota

Neovisno o svemu navedenom, ipak je najsloženiji problem mirne reintegracije bilo (i još uvijek jest) pitanje normalizacije odnosa između Hrvata i Srba (Bing 2010), koji je duboko bio poremećen višegodišnjim ratnim sukobom i okupacijom, velikim ljudskim stradanjima i materijalnim razaranjima, brojnim prisilnim ratnim migracijama, etničkim čišćenjem i zločinima genocida nad nesrpskim stanovništvom. Ratna stradanja i razaranja te godine odvojenog života doveli su do potpunog kidanja funkcionalnih veza između etničkih skupina koje su živjele na području hrvatskoga Podunavlja, napose između hrvatske i srpske kao najbrojnijih. U tom smislu proces mirne reintegracije odmah se na svojem početku suočio s naizgled nepremostivim problemom – snažnim i dubokim međusobnim nepovjerenjem, tolikim da do danas nisu učinjeni veći pomaci glede stvaranja uvjeta i izgradnje društva koje bi počivalo na uvažavanju, solidarnosti i učinkovitim povjerenju. Drugim riječima, kako upozorava sociolog Renato Matić, "unatoč raznim pokušajima međunarodnih, nacionalnih i lokalnih društvenih institucija da se saniraju ratne posljedice, pokrenu uređen život i suživot, razina međusobnog povjerenja između građana (posebno etničkih zajednica) još uvijek nije funkcionalna a u nekim aspektima je i disfunkcionalna" (Matić 2010: 251). Međunarodne institucije i organizacije često su i kontinuirano "eksperimentirale na relaciji pomirbe i suživota", namećući Hrvatskoj "pravila koja danas ne primjenjuju mnoge visoko razvijene zemlje" (Holjevac Tuković 2015a: 86). Doprinos tomu tako do danas daju, bez obzira na pozitivne zakonske propise koji se odnose na zaštitu i promicanje prava nacionalnih manjina i koji su omogućili visoku razinu obrazovne i kulturne autonomije, odvojeni dječji vrtići i škole, odnosno razredna odjeljenja po

Nakon uspješne reintegracije teritorija puno je sporija i s manje uspjeha bila reintegracija ljudi

etničkom/nacionalnom "ključu", kao i, nažalost, uspješni pokušaji nove traumatizacije ratnih stradalnika, osobito braniteljske populacije (problem dvojezičnosti).

Smetnulo se s uma, kako argumentirano upozorava sociologinja Sandra Cvikić, da mirna reintegracija nije završila

samo formalno-pravnim i političkim dogovorom, nego ona sadržava dublje i složenije društvene posljedice, koje su od svih društvenih i političkih aktera, kako na međunarodnoj i nacionalnoj tako i na lokalnoj razini, tražile puno obazriviji pristup i trajniji angažman (Cvikić 2010). Drugim riječima, rijetki su mirnu reintegraciju shvatili kao "mirovni proces" koji je teško ili nemoguće nakon takve ratne kataklizme vremenski precizno uokviriti, a još manje ograničiti i time, zapravo, spriječiti sustavni rad na otklanjanju brojnih posljedica rata, ne samo onih koje su se vidjele nego i onih koje su duboko u ljudima, skrivene, ali i dalje bolne. Naime, "proces mirne reintegracije Hrvatskoga Podunavlja nakon odlaska međunarodnih snaga, ostavlja niz problema koji nisu riješeni tijekom procesa povratka, a koje je u velikoj mjeri uključenost međunarodne zajednice pojačala, pa se posljedice osjećaju i danas" (Cvikić 2010: 143). U tom kontekstu Sandra Cvikić upozorava da "iako neka istraživanja upućuju na društvene elemente koji imaju potencijal za rekonstrukciju primarnih mreža socijalne interakcije Hrvata i Srba u Vukovaru, još uvijek ostaje otvoreno pitanje kako je moguće izgraditi ozračje suživota kada su temeljni društveni odnosi kao socijalni supstrat vukovarskih zajednica – hrvatske i srpske – uništeni u ratu" (Cvikić 2010: 164).

Teško je pomake i učiniti dok se s različitih razina inzistira na izgradnji pomirenja utemeljenog na nasilnom zaboravu, relativizaciji odgovornosti za pokretanje rata i počinjenje zločina, opravdavanju zločina kao i prikrivanju ili krivotvorenju istine o onome što se dogodilo u Podunavlju 1990-ih godina.

Zaključak

Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja zaokružila je političko-teritorijalni suverenitet Hrvatske na cijelom njezinom prostoru. To je, s dugoročnog motrišta gledano, i najveće postignuće toga procesa. To je zacijelo bio najvažniji, najsloženiji i napose najprioritetniji zadatak hrvatske unutarnje i vanjske politike u drugoj polovici 1990-ih godina, koji je hrvatska vlast, imajući u vidu prethodne ratne strahote, obavila korektno i konstruktivno (Barić 2012, Holjevac Tuković 2015a). Hrvatsko Podunavlje vraćeno je pod suverenitet hrvatske države, i to bez uporabe oružane sile, čime su sačuvani životi i imovina. Pritom je hrvatska vlast "nastojala uspostaviti suverenitet (...), balansirajući između srpskih zahtjeva, očekivanja međunarodne zajednice i hrvatske javnosti" (Holjevac Tuković 2015a: 126). No, i dva desetljeća kasnije ostala su neriješena neka pitanja i problemi, tj. nakon uspješne reintegracije teritorija puno je sporija i s manje uspjeha bila reintegracija ljudi. Stoga proces mirne reintegracije i dalje traži i zaslužuje da ga se objektivno valorizira i znanstveno istražuje.

Bilješke

- 1 Ovaj tekst izvorno je predstavljen na skupu "Znanstveni osvrt na mirnu reintegraciju danas", održanom 15. siječnja 2016. u Vukovaru u organizaciji Zaklade "Friedrich Ebert" (FES), Europskog doma Vukovar (EDVU) te Centra za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija Fakulteta političkih

znanosti (CEDIM). Uredništvo časopisa ovim se putem zahvaljuje Zakladi "Friedrich Ebert" što je materijalno poduprla objavljivanje ovog broja *Političkih analiza*.

- 2 *Rezolucijom br. 1145* od 19. prosinca 1997. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda potvrdilo je završetak mandata UNTAES-a u Republici Hrvatskoj. Tekst *Rezolucije* vidjeti u: Škare-Ožbolt i Vrkić (1998: 328–331).
- 3 Detaljnije vidjeti u: Šakić, Rogić i Sakoman (1997: 242).
- 4 U Hrvatskoj se, prema službenom stanju baze podataka Ureda za prognanike, povratnike i izbjeglice, od 1. srpnja 1996. nalazio ukupno 210 341 prognanik. Od tog je broja čak 39,6 posto bilo prognanika s okupiranog područja hrvatskoga Podunavlja. Od 83 322 prognane osobe iz Podunavlja Hrvata je bilo 75 556 (90,7 posto), Mađara 3788 (4,5 posto), Srba 1437 (1,7 posto), Rusina i Ukrajinaca 931 (1,1 posto) te ostalih 1610 (1,9 posto) (Živić 1997).
- 5 Naime, kako navodi Nikica Barić, "tijekom mirne reintegracije veliko nezadovoljstvo na srpskoj strani izazivali su hrvatski popisi Srba osumnjičenih za ratne zločine. Zapravo je službeni Zagreb, u cilju svojih napora da mirnim putem povрати vlast nad područjima koja su 1991. zauzeli Srbi, još u rujnu 1992. donio Zakon o oprost od krivičnog progona i postupka za krivična djela počinjena u oružanim sukobima i u ratu protiv Republike Hrvatske, kojim su abolirani sudionici srpske pobune, s iznimkom onih koji su počinili ratne zločine" (Barić 2012: 344). Hrvatski je sabor 1996. donio novi zakon o oprost počiniteljima kaznenih djela s okupiranih dijelova hrvatskoga Podunavlja. Hrvatsko Ministarstvo pravosuđa u ljeto 1996. objavilo je nepotpuni popis 811 osoba na koje se oprost neće primijeniti. Početkom 1997. popis osoba koje nisu mogle računati na to da će se na njih primijeniti oprost smanjen je na 170 imena, a u proljeće iste godine na 150 imena. U ljeto 1997. broj osoba optuženih za ratne zločine koje će biti izuzete iz Zakona o općem oprost smanjen je na samo 20 (Barić 2012).
- 6 U navedenom kontekstu indikativni su i rezultati istraživanja Matea Žanića o pisanju hrvatskoga i srpskoga izdanja *Vukovarskih novina* tijekom 1996. i 1997. o provedbi *Erdutskoga sporazuma* (Žanić 2010). Prema njegovim riječima "srpske [su] novine i srpska politička elita tijekom 1996. godine uvelike pokušavali Sporazum prikazati kao jamstvo da se održi tadašnje stanje, odnosno kao jamstvo formalnog stvaranja srpske političke autonomije kojom bi osigurali minimalan povratak hrvatskih prognanika te nastavak djelovanja političke elite na vodećim položajima" (Žanić 2010: 233).

Literatura

- Barić, N. (2011). Srpska oblast Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem – od "Oluje" do dovršetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja (prvi dio). *Scrinia Slavonica*. 11 (1): 393–454.
- Barić, N. (2012). Srpska oblast Istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem – od "Oluje" do dovršetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja (drugi dio). *Scrinia Slavonica*. 12 (1): 323–370.
- Bing, A. (2010). Međunarodna zajednica i reintegracija hrvatskoga Podunavlja: realpolitika i multietnički odnosi. U: Živić,

- D. i Cvikić, S. (ur.). *Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja: znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*. Zagreb – Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 83–113.
- Cvikić, S. (2010). Sociološki pristup u kritičkom preispitivanju društvenih posljedica "mirne reintegracije" u Vukovaru. U: Živić, D. i Cvikić, S. (ur.). *Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja: znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*. Zagreb – Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 133–169.
- Holjevac Tuković, A. (2015a). *Proces mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja*. Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Despot Infninitus.
- Holjevac Tuković, A. (2015b). Temeljni sporazum o području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema (Erdutski sporazum) i uvjeti za njegovu provedbu. *Časopis za suvremenu povijest*. 47 (3): 617–634.
- Klein, J. P. (2010). UNTAES – sažeto izvješće misije. U: Živić, D. i Cvikić, S. (ur.). *Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja: znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*. Zagreb – Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 17–27.
- Matić, R. (2010). Funkcionalna razina povjerenja. U: Živić, D. i Cvikić, S. (ur.). *Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja: znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*. Zagreb – Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 243–260.
- Šakić, V.; Rogić, I. i Sakoman, S. (1997). Attitudes and Opinions of the Croatian Displaced Persons Considering Peaceful Reintegration of the Croatian Danube Basin. *Društvena istraživanja*. 6 (28–29): 235–258.
- Škare-Ožbolt, V. i Vrkić, I. (ur.) (1998). *Olujni mir. Kronologija hrvatske misije mira na Dunavu*. Zagreb: Narodne novine.
- Škare-Ožbolt, V. (2010). Mirna reintegracija – nemoguća misija? U: Živić, D. i Cvikić, S. (ur.). *Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja: znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*. Zagreb – Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 73–80.
- Špoljar Vržina, S. (2010). Mirna reintegracija, nemoralna "pravda", nemirna međunarodna savjest – prilog antropologiji Vukovara. U: Živić, D. i Cvikić, S. (ur.). *Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja: znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*. Zagreb – Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 115–132.
- Vrkić, I. (2005). Misija Untaesa bez ijedne žrtve. U: Krušelj, Ž. (ur.). *Vukovar 18. studenoga 1991. – dokument vremena*. Zagreb: Vjesnik, str. 86–89.
- Žanić, M. (2010). Predstavljanje i praćenje provedbe Erdutskoga sporazuma u hrvatskom i srpskom izdanju Vukovarskih novina. U: Živić, D. i Cvikić, S. (ur.). *Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja: znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*. Zagreb – Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 227–242.
- Živić, D. (1997). Basic Demographic Characteristics of the Displaced Population from the Croatian East. *Društvena istraživanja*. 6 (28–29): 195–216.
- Živić, D. (2010). Mirna reintegracija Hrvatskoga Podunavlja (1996. – 1998.) – očekivanja i rezultati. U: Piskač, N. (ur.). *Dani dr. Franje Tuđmana. Hrvati kroz stoljeća*. Veliko Trgovišće: Općina Veliko Trgovišće, str. 25–38. ■